

Adaptační principy výslovnosti anglicismů v češtině z pohledu konceptu centra a periferie¹

Veronika Štěpánová

ABSTRAKT:

Přejatá slova anglického původu (včetně vlastních jmen) tvoří významnou část nedomácí slovní zásoby nejen v češtině. Příspěvek se zaměřuje na obecné principy fonetické adaptace anglicismů do češtiny, které lze rozdělit na centrální (fonologická aproximace, grafická výslovnost) a periferní (původní výslovnost, analogie se zdrojovým jazykem, analogie s cílovým jazykem, vliv třetího jazyka, vliv jazykových univerzálií, nejasně motivovaná výslovnost). Dále se v příspěvku probírá např. problematika (ne)příznakovosti jednotlivých výsledků adaptačních procesů a pohyb mezi centrem a periferií v rámci subsystému anglicismů v češtině z vývojového hlediska. Východiskem k obecnějším konstatováním je především rozsáhlý průzkum výslovnostního úzu provedený v roce 2014 u 300 rodilých mluvčích češtiny v Praze a v Brně a také excerptce výslovnostních údajů o anglicismech ze současných českých slovníků.

KLÍČOVÁ SLOVA:

čeština, výslovnost, anglicismus, centrum a periferie, adaptace

ABSTRACT:

A substantial number of loanwords (not only in Czech) are formed by Anglicisms. The article is focused on the general phonetic adaptation principles of Anglicisms in Czech. These principles can be divided into central principles (phonological approximation and orthographic pronunciation) and peripheral principles (original pronunciation, analogy with the donor language, analogy with the recipient language, the influence of a third language, the influence of universals, unclearly motivated pronunciation). The article also discusses the question of the (un)markedness of the adaptation principle results and (from the development point of view) the centre-periphery movement within the subsystem of Anglicisms in Czech. The general statements are mainly based on large amounts of research on real pronunciation, conducted on 300 Czech native speakers in Prague and Brno in 2014, and the pronunciation data from contemporary Czech dictionaries.

KEYWORDS:

Czech, pronunciation, Anglicism, centre-periphery, adaptation

ÚVOD

V jedné ze studií k Moderní mluvnici češtiny se O. Uličný² (2013) věnuje mj. centrálním a periferním jevům v české výslovnosti a uvažuje o přejatých slovech jako o pří-

1 Příspěvek vznikl v rámci grantového projektu GA ČR č. 16-06012S a s podporou RVO: 68378092.

2 Tento článek je rozšířenou verzí příspěvku předneseného na konferenci Lingvistika a literární věda: cesty a perspektivy s podtitulem Struktura v jazyce, jazyk v komunikaci, konané

znakovém centru češtiny. Vychází přitom z konceptu centra a periferie (k němu viz především Daneš 1965b a 1966, souhrnně pak např. Smejkalová 2012). Tento přístup nahlíží na jazyk jako na systém, v jehož rámci se jazykové prostředky na základě frekvence, systémovosti, integrovanosti apod. organizují do neostře ohraničených útvarů. V nich existují stabilní jádra (centra) plynule přecházející do okrajů (periferií), kde se nacházejí prvky heterogenní, považované za hybatele jazykového vývoje. Pojmy centrum a periferie, patřící mezi tzv. jazykové univerzálie, jsou využitelné mj. při popisu dynamiky vývoje českého jazykového systému, obohacovaného též přejímáním slov z cizích jazyků, která se v něm následně adaptují. Umožňují dobře uchopit rozdílné stupně začlenění jednotlivých lexémů do češtiny (příčemž za centrální se považují elementy plně adaptované, zcela na periférii se pak ocitají prvky s nízkým stupněm integrace) a vysvětlit fungování celkového systému jazyka.

Podle Uličného (2013: 148) tvoří přejatá slova v češtině v rámci celého lexika svébytný subsystém se svým vlastním centrem, který se vyznačuje „stálým tíhnutím k centru původní české slovní zásoby, ovšem při zachování některých neintegrovatelných, „cizích“, příznakových rysů.“ Uličný (2013: 149) dále konstatuje, že „[p]řibližování přejatých slov českému výslovnostnímu systému, jak známo, převládá, jejich úplný přechod k bezpříznakovému centru české slovní zásoby však pokračuje pomaleji než v oblasti morfologické a syntaktické a je záležitostí dlouhodobou.“

V návaznosti na tyto myšlenky budeme nyní podrobněji popisovat procesy fonetické adaptace anglicismů jako významné a pozoruhodné množiny českého lexika cizího původu.³ Anglicismem zde míníme lexikální prostředek přejatý z angličtiny (srov. tzv. užší definici anglicismu v Novém encyklopedickém slovníku češtiny — Bozděchová 2016: 107). Veškeré dále prezentované analýzy vycházejí z průzkumu výslovnostního úzu, jehož výsledky jsou zveřejněny v Databázi výslovnostního úzu cizích slov (<http://dvucs.ff.cuni.cz/>, cit. 2018-06-11) a z výzkumu výslovnosti anglicismů, jak ji zachycují současné české slovníky (viz Duběda a kol. 2014a). První zdroj, Databáze výslovnostního úzu cizích slov, obsahuje transkribované výslovnostní varianty získané od vyváženého vzorku 300 mluvčích pro 300 cizích slov, z nichž je celkem 138 lexémů anglického původu (z toho 46 obecných slov a 92 vlast-

---

v Liberci 22.–23. září 2016, která byla věnována prof. PhDr. Oldřichu Uličnému, DrSc., k významnému životnímu jubileu. V celém textu užíváme mezinárodní fonetickou transkripci IPA (bližší informace k ní viz <https://www.internationalphoneticassociation.org/content/ipa-chart>, cit. 2018-06-12; vysvětlení veškerých symbolů vztahujících se k přepisu češtiny pak viz <https://fonetika.ff.cuni.cz/o-fonetice/foneticka-transkripce/transkripce-cj-ipa/>, cit. 2018-06-12>).

3 Výslovnostní adaptaci anglicismů do češtiny popisovali již např. V. Mathesius (1935) nebo B. Trnka (1942). Nověji se fonetickou stránkou přejímek z angličtiny empiricky rozsáhle zabývali J. Kučera s J. Zemanem (1998). Slova anglického původu v češtině byla v poslední době analyzována také z dalších hledisek — morfologického, lexikálního, stylistického, sociolingvistického apod. (srov. Rejzek 1993; Svobodová 1996 a 2007; Bozděchová 1997; Nekula 2005; Adam 2012). Průzkum postojů české veřejnosti vůči cizím slovům pak prováděli A. Tejnor a kol. (1972) či T. Dickins (2011).

ních jmen).⁴ Hlavním kritériem pro výběr slov se stala jejich textová frekvence založená na údajích z korpusu SYN2010 (blíže viz Duběda a kol. 2014b); vzorek je tak objektivně strukturován a lze ho považovat pro současnou češtinu za reprezentativní. Výslovnostní údaje z databáze pak odrážejí reálný úzus běžných mluvčích. Druhý zdroj, excerptce ze současných českých slovníků, zahrnuje celkem 225 anglicismů.⁵ Ty byly manuálně získány z tištěné verze Slovníku současné češtiny (2011) a jejich tamtéž uvedená výslovnost byla porovnáována s údaji v dalších slovníkových zdrojích (blíže viz Duběda a kol. 2014a).

CENTRÁLNÍ A PERIFERNÍ ADAPTAČNÍ PRINCIPY

Při zacházení s anglicismy se v češtině, stejně jako u výpůjček z dalších jazyků, uplatňuje osm základních principů adaptace (srov. Duběda a kol. 2014a). Z hlediska jejich frekvence lze za centrální označit zejména tzv. fonologickou aproximaci (v analyzovaných zdrojích se tento princip uplatňoval u cca ¾ zkoumaných přejímek).⁶ Při ní se přejme původní zvuková podoba slova, avšak dojde k náhradě fonémů jejich domácími ekvivalenty⁷ a začnou působit pravidelné české kombinatorické změny (např. *Windows*, angl. ['wɪndəʊz] či ['wɪndouz]⁸ → česky ['vɪndõʊs]; tj. [w] → [v], [əʊ] → [õu] a vlivem koncové ztráty znělosti též [z] → [s]); případně se ještě přízvuk přesouvá na první slabiku (např. *design*, angl. [dɪ'zajn], [də'zajn] → česky ['dɪzajn]). Druhým významným principem je grafická výslovnost (vyskytující se u více než 20 % analyzovaných anglicismů), při níž je východiskem psaná podoba lexému, která se „přečte česky“, tj. vztah mezi zvukem a písmem zde odpovídá běžným pravidlům, jež uplatňujeme i v domácí slovní zásobě (např. *developer*, angl. [dɪ'veləpə], [də'veləpə] → česky ['develoɔpɛr]). Oba centrální adaptační principy se neřídí v rámci jednoho slova kombinují (*router*, angl. ['ru:tə] → česky obvykle ['rõutɛr]) nebo si konkurují (např. *gang*, angl. ['gæŋ] → česky ['gɑŋk], ['gɛŋk]), případně z povahy věci nelze určit, o který z nich se jedná, protože výsledek odpovídá jak fonologické aproximaci,

4 Pro ilustraci uvádíme několik příkladů zkoumaných anglicismů (řazeno dle frekvence ve zdrojovém korpusu): *John, New York, Robert, Harry, George, server, standardní, trénink, management, DVD, software, e-mail, gólman, Washington, standard*.

5 Pro ilustraci uvádíme excerptovaná slovníková hesla začínající na písmena A a B: *airbag, akvaerobik/aquaaerobic, all inclusive, aquarobic, babybox, banjo/bendžo, banner, barbecue, baseball, baseballový, beat, beatový, bigbitový/bigbeatový, bigboard, bígl/beagle, billboard, bodyguard, booklet/buklet, bookleta/bukleta, boom, bootovat, boulder, bowling, brandy, briefing/břífing, bypass/by-pass, bytové*.

6 Princip fonologické aproximace (i když není takto nazýván) je při výslovnostní adaptaci veškerých přejímek do češtiny ortoepickými příručkami preferován (srov. např. zásady uvedené v kodifikační příručce Výslovnost spisovné češtiny z roku 1978 na s. 27–31).

7 Ne vždy lze k anglickým hláskám jejich foneticky nejbližší český protějšek snadno určit, srov. zejména hlásky [ʒ] a [ð], jimž v anglické grafice odpovídá skupina *th* (k tomu více Jílková 2018).

8 Veškerá původní výslovnost anglicismů (jak britská, tak americká) je v tomto textu uvedena podle Jones a kol. 2011.

tak by mohlo zároveň jít i o výslovnost grafickou (např. *dres*, angl. [ˈd.ɪ.es] → česky [ˈdres]). „Čistá“ grafická výslovnost není z hlediska frekvence příliš hojná (vyskytovala se u cca 3 % zkoumaných výrazů), avšak do adaptačního centra se dostává právě díky svému častému souvýtoku s fonologickou aproximací (srov. Duběda 2017).

Naopak periferní, tedy z hlediska frekvence marginální jsou ostatní principy: analogie se zdrojovým jazykem, analogie s cílovým jazykem, vliv třetího jazyka, vliv jazykových univerzálií, nejasně motivovaná výslovnost (k nim blíže viz Duběda a kol. 2014a; Duběda 2016); ty se navíc obvykle vyskytují v kombinaci s některým z centrálních principů (např. *catering*, angl. [ˈkɛtərɪŋ] → česky obvykle [ˈkɛtɛrɪŋk], nikoli [ˈkɛj-tɛrɪŋk]); jde zde o kombinaci fonologické aproximace s analogií se zdrojovým jazykem, tj. jedná se pravděpodobně o ovlivnění výslovností známých anglických slov typu *cat* [kæt]). Mezi adaptační principy patří rovněž původní, čili tzv. citátová, výslovnost. Ačkoli jsou podle našich zkušeností (zejména z jazykové poradny ÚJČ AV ČR) mnozí čeští mluvčí přesvědčeni, že je její užívání časté, respektive jediné správné, vyskytuje se rovněž pouze okrajově (srov. Duběda 2017) a navíc opět často v kombinaci s principy centrálními. Její posun k centru nelze ani s narůstající znalostí angličtiny v české populaci očekávat, avšak frekventovaněji ji zaznamenáváme kromě citátových výrazů např. u proprií, z hlediska typu diskurzu pak v odborném kontextu nebo v neformální komunikaci (srov. Duběda 2016). Obecně lze konstatovat, že příznakovost jednotlivých adaptačních principů může být rozdílná nejen v odlišných komunikačních situacích, ale může se rovněž měnit v čase a záviset na typech mluvčích (viz níže).

VÝSLEDKY ADAPTACE ANGLICISMŮ A JEJICH VZTAH K CENTRU SLOVNÍ ZÁSOPY

Z hlediska výsledků výslovnostní adaptace lze u anglicismů vytyčit dvě divergentní tendence: integrační (začleňovací) a segregační (vyčleňovací); srov. též Duběda (2017). Slova, která se z angličtiny do češtiny adaptovala pomocí principu fonologické aproximace nebo mají grafickou výslovnost, případně na ně měl vliv princip analogie s cílovým jazykem, se z hlediska českého fonologického systému přiblížila poměrům v centru (domácí) slovní zásoby. To se v další fázi může projevit i tendencí např. k pravopisnému počestění. Obecně tyto adaptační principy tedy snižují míru příznakovosti, cizosti, a vedou k integraci do centra českého fonologického systému. Naopak k extrémnímu vyčlenění z něj by docházelo při důsledném uplatňování původní (citátové) výslovnosti, což by posluchači pravděpodobně hodnotili jako nemístné afektované jazykové chování.

Lze však zaznamenat i další, velmi časté a naprosto přirozené tendence, které se ve výslovnosti anglicismů v češtině projevují a které vedou k jejich segregaci na okraji jazykového systému a k příznakovosti. Jak již bylo řečeno výše, výsledkem fonologické aproximace (ale i adaptace na základě grafiky) jsou sice výslovnostní podoby, v nichž se užívá výhradně českého hláskového inventáře, avšak často jde o takové hlásky, které se vyskytují právě pouze u slov cizího původu, případně u citoslovcí, expresivních výrazů ([o:], [aũ], [ɛũ]) nebo mají v domácí slovní zásobě odlišnou fonologickou platnost (např. nejsou samostatnými fonémy, ale pouze jejich pozičními

variantami: [dʒ], [g]; původně také [f], srov. Palková 1997: 238–239). Příznakovost dále posilují i fonotakticky neobvyklé skupiny, které opět mohou být výsledkem jak fonologické aproximace, tak i výslovnosti grafické (např. samohlásky [ɛ], [i] na počátcích slov). Nejen u anglicismů lze u párových souhlásek s/z pozorovat preferenci znělosti, např. uvnitř slov dominuje znělé [z] na úkor neznělého [s] (srov. *leasing*, angl. ['li:siŋ] → česky ['li:ziŋk]), což je z fonologického hlediska možné popsat jako přehodnocování protikladu dvou samostatných fonémů na foném jediný, jehož základní variantou je [z] (srov. již Daneš 1965a, aktuálně pak Štěpánová 2016). Všemi těmito faktory se subsystem anglických přejímek vzdaluje od poměrů panujících v centrální domácí slovní zásobě, a vytváří tak svébytnou kategorii. Vzhledem k početnosti této skupiny a k tomu, že v ní fungují vlastní systematická pravidla (např. pokud jde o nahrazování hlásek jejich domácími ekvivalenty), lze z výslovnostního hlediska považovat anglicismy sice stále za lexikální periferii, avšak vytvářející vlastní organizované periferní (příznakové) centrum (srov. Uličný 2013: 148), do nějž se určitými způsoby promítá zejména fonologický systém původního jazyka.⁹

Ze systémového pohledu lze tak v kontextu celého českého lexika považovat za fonologicky periferní i ty přejímky z angličtiny, které jsou v češtině již poměrně dlouhou dobu a došlo k jejich úplné grafické adaptaci. Např. frekventovaný, stylisticky neutrální výraz pro ovocnou pomazánku, angl. *jam* ['dʒæm], česky *džem* ['dʒem], byl češtině plně hláskově přizpůsoben a díky počestěnému pravopisu si dnes forma zvuková i grafická již zcela odpovídají (tj. všemi těmito faktory patří do lexikálního centra). Kvůli počátečnímu [dʒ], které se vyskytuje v domácí slovní zásobě jako výsledek asimilace znělosti a nikdy zde nestojí na počátku slova před vokálem, je však z fonotaktického hlediska stále příznakový (čímž spadá do lexikální periférie).¹⁰

POHYBY MEZI CENTREM A PERIFERIÍ V RÁMCI SUBSYSTÉMU ANGLICISMŮ V ČEŠTINĚ

Vzhledem k neustálému jazykovému vývoji, který je mj. způsobován i přílivem nových výpůjček, nelze považovat ani adaptační tendence za neměnné v čase a očekávat např. zcela jednotné chování přejímek pocházejících z téhož cizího jazyka (už jen proto, že se mohou lišit např. dobou přijetí do češtiny).

⁹ Vzniká tak tzv. stínová fonologie; viz např. Duběda 2016.

¹⁰ Adaptaci téhož výrazu popsala i Hanne-Lore Bobáková (2011: 17–18): „Mnohdy se může stát, že původ [sic, VŠ] cizího slova zdomácní natolik, že nevzbuzuje sebemenší pochybnost o jiném než českém původu. Stačí si připomenout slovo *džem*, u kterého došlo k plně ortografické a fonologické adaptaci a tím k zastření cizího původu tohoto slova.“ V poznámce pod čarou pak vysvětluje: „V tomto případě je třeba mít na zřeteli vliv politických okolností, vedoucích k úplné adaptaci slova. Pro socialistický systém bylo zcela nežádoucí připomínat vliv západního jazyka na jazyk český.“ Podle našeho názoru je možné uvažovat opravdu o jistém „zastření cizího původu tohoto slova“, avšak nikoli o jeho „úplné adaptaci“, jíž brání právě fonotaktické hledisko, které citovaná autorka pomíjí. Hodnocení, zda je výraz *džem* v současnosti českými mluvčími jako slovo cizího původu vnímán, se zcela

Rozdíly lze pozorovat např. u skupiny slov, která v angličtině obsahují stejný komponent, avšak byla do češtiny přejímána (respektive mezi českými mluvčími více rozšířena) s určitým časovým odstupem. Znáмым příkladem jsou názvy sportů s komponentem *-ball* (srov. též Havlík 2016). Zatímco u starších výpůjček typu *foťbal*, *volejbal*, *basketbal*¹¹ dominovala grafická výslovnost, na jejímž základě došlo i k adaptaci pravopisné, novější *baseball*¹² nejenže nebývá pravopisně počeštěný,¹³ ale ustálila se u něj výslovnost na základě principu fonologické aproximace, tj. [bejzbo:l], respektive [bejzbo:l]. Ačkoli bychom mohli předpokládat, že zažitější názvy sportů s původ-

záměrně vyhýbáme. Jednak je zaměření našeho příspěvku odlišné, jednak pro takovátou tvrzení nejsou k dispozici relevantní výzkumy. Navíc pocítování cizosti je jistě značně subjektivní a variabilní (např. v souvislosti s tím, zda jsou mluvčí filologicky aktivní, či inertní — srov. Uličný 2006: 50).

- 11 Výraz *foťbal* se v češtině užíval již v 19. století (srov. Rejzek 2015); Příruční slovník jazyka českého (1. svazek, díl I. A–J, který nese v roce 1935–1937) jej zaznamenává ještě v původní grafické podobě *football* s výslovností [futbol] (v souladu s obligatorní asimilací znělosti v češtině by však mělo být náležitě uvedeno [fudbol]). Jak je z dnešního stavu zřejmé, doporučovaná zvuková forma se neprosadila, naopak zcela převládla podoba [fodbal], která následně ovlivnila i pravopis (k čemuž došlo cca v polovině 20. století podobně jako u slov *volejbal* a *basketbal*; srov. Slovník spisovného jazyka českého či Novočeský lexikální archiv).
- 12 Výraz *baseball* hodnotíme jako novější přejímku zejména z hlediska jejího masivnějšího užívání českými mluvčími. Samotná hra byla na našem území provozována již od 20. let 20. století, avšak kvůli svému americkému původu se rozšířila až v 60. letech (Süss 2003: 10–11). Totéž pak platí i o příbuzném sportu, jehož název se podle současných Pravidel českého pravopisu (1994) píše jedinečně jako *softbal* a čte jako [sovdbal], avšak v praxi jeho pravopis i výslovnost značně kolísá (viz Havlík 2016: 160; srov. též např. Ondráček 2007 či údaje v Českém národním korpusu získané pomocí korpusového průzkumu variant SyD: <<http://syd.korpus.cz/4Py8UqV4.syn>>, cit. 2018-05-30). Z. Palková (1997: 342) v pojednání o výslovnosti přejatých slov uvádí naopak výhradně podobu *softball* [sofťbo:l] (v souladu s obligatorní asimilací znělosti v češtině by však mělo být náležitě uvedeno [sovdbo:l]). Nejednotnost v užívání názvu tohoto sportu dokazuje i popularizační pojednání jednoho z hráčů „pálkovan“, bohemisty R. Tauda (-lakero- 2003).
- 13 Počeštěnému zápisu **bejsból* či **bejsbol*, respektive **bejzból* či **bejzbol* se pisatelé evidentně brání (poslední z podob je však obsažena např. v próze L. Romportlové *Jeden večer denně* z roku 1978, srov. Novočeský lexikální archiv), což může způsobovat mj. skupina *-ej-* vyvolávající „nespisovný“ dojem (srov. stejně začínající formy *bejt* místo *být*, *bejk* místo *býk* apod.). S tímto vysvětlením někteří bohemisté polemizují (srov. např. Slomek 2014, jehož souhlasně cituje Uličný 2018: 50) a uvádějí protipříklady pravopisně adaptovaných anglicismů typu *blejzr*, *displej*. Lze však jen spekulovat, proč se u těchto výrazů stejně jako např. u slova *volejbal* skupina *-ej-* v písmu naopak ustálila. Mohlo to být např. odlišnou dobou rozšíření těchto přejímek v češtině, kdy nad pocitem „nespisovnosti“ převážila snaha co nejvíce sblížit psanou podobu s podobou vyslovovanou, případně i odlišnými fonotaktickými poměry (srov. shodu začátku podoby *volejbal* se spisovným imperativním tvarem *volej* od domácího slovesa *volat*) atp. V každém případě je potřebné vnímat pravopisnou adaptaci anglicismů jako netriviální jazykový proces, jehož výsledek ovlivňuje řada různých faktorů, přičemž lze stanovit jisté obecné tendence, avšak je nutné počítat s výjimkami a ne vždy je možné dobrat se spolehlivého odůvodnění výsledného stavu.

ním komponentem *-ball* ovlivní pozdější přejímky, aby se celá skupina adaptovala jednotně (srov. Pecušová 1987), nověji převážil odlišný způsob adaptace. Obecně tak lze konstatovat postupnou tendenci k odsouvání principu grafické výslovnosti u anglických přejímek směrem k periférii, a to ve prospěch posilování principu fonologické aproximace. Tuto tendenci potvrzují i výsledky průzkumu výslovnostního úzu z roku 2014 (o něm viz Duběda a kol. 2014b). Jestliže si u některých výrazů konkurují dvě varianty, z nichž jedna odpovídá výsledku fonologické aproximace a druhá je výslovností grafickou, výraznější podíl grafické výslovnosti nalézáme především u nejstarších mluvčích, v kategorii nejmladších se naopak vyskytuje obvykle pouze raritně (srov. např. slovo *gang*). Podobnou tendenci lze zaznamenat také při srovnání vzdělanostních skupin mluvčích. Zatímco u osob se základním vzděláním bývá podíl variant s grafickou výslovností vyšší na úkor podob adaptovaných podle principu fonologické aproximace, u vysokoškoláků je naopak grafická výslovnost z frekvenčního hlediska obvykle periferní.¹⁴

Obecně lze za jeden z centrálních jevů v subsystému anglicismů v češtině považovat preferenci znělých hlásek na úkor jejich neznělých párových protějšků (srov. Štěpánová 2016; viz též příklad *leasing* výše nebo vysoký podíl hlásky *g* u nepřímých pádů substantiv zakončených na *ing*). Tato tendence se uplatňovala dříve rovněž u výrazů typu *dres*, *servis*, u nichž nebylo neobvyklé vyslovovat v nepřímých pádech poslední konsonant zněle (tj. např. [drezu], [servizu]), v dnešní době je však možné pozorovat zejména u mladší generace odsunutí těchto znělých variant výrazněji směrem k periférii. Naopak u slov zakončených na *ing* a u odvozenin z nich se pravděpodobně stabilizují výslovnostní podoby znělé (např. gen. sg. *marketingu* [marketɪŋgu]) a neznělost zde bude figurovat jako periferní jev, jenž bude poněkud častější pouze u starších přejímek, u nichž je kodifikován pravopis výhradně s písmenem *k* (např. gen. sg. *tréninku* [trɛ:ɪŋku]); k tomu srov. též podrobnou analýzu výsledků variování znělosti u anglicismů (Havlík 2016: 162–166).

SHRNUTÍ

Z aktuálních výzkumů vyplývá, že v češtině bývají anglicismy výslovnostně adaptovány zejména na základě principu fonologické aproximace. K ní se v určité míře připojuje také výslovnost grafická (hojněji u starších přejímek; ze sociolingvistického hlediska častěji u starších a méně vzdělaných mluvčích), případně se oba tyto principy v rámci jednoho slova kombinují. Lze zaznamenat sice ještě dalších 6 způsobů adaptace, ty jsou však nejen z hlediska frekvence principy periferními. Na základě aktuálních výzkumů lze předpokládat, že princip fonologické adaptace anglicismů bude stále naprosto centrálním a mj. v souvislosti s rozšiřováním znalosti angličtiny v české populaci bude i nadále spíše posilovat.

¹⁴ Podrobně se sociálně motivovaným variováním výslovnosti přejímek zabývá Havlík (2016), který kromě vlivu věku a vzdělání komentuje i případné rozdíly týkající se oblastního původu či pohlaví mluvčích.

Adaptace výslovnosti do češtiny pomocí fonologické aproximace či podle grafiky obecně přibližuje anglicismy k centru českého fonologického systému. Naopak např. výskyt fonotakticky neobvyklých hláskových skupin nebo jednotlivých hlásek, které nejsou u domácí slovní zásoby běžné, způsobuje, že se přejímky z angličtiny vyčleňují do svébytné, příznakové (periferní) skupiny.

BIBLIOGRAFIE

- Adam, R. (2012): Máme se obávat anglicizace češtiny? in: Čmejrková, S. — Hoffmannová, J. — Klímová, J. (eds.), *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*, Praha: Karolinum, s. 831–837.
- Bobáková, H.-L. (2011): Problematika adaptace cizích slov v češtině, *Acta academica karviniensia* XI/1, s. 17–24.
- Bozděchová, I. (1997): Vliv angličtiny na češtinu, in: Daneš, F. a kol. (eds.), *Český jazyk na přelomu tisíciletí*, Praha: Academia, s. 271–279.
- Bozděchová, I. (2016): Anglicismy v českém lexiku, in: Karlík, P. — Nekula, M. — Pleskalová, J. (eds.), *Nový encyklopedický slovník češtiny*, Praha: NLN.
- Daneš, F. (1965a): K výslovnosti znělých souhlásek v přejatých slovech, *Naše řeč* 48, s. 161–171.
- Daneš, F. (1965b): Vztah „centra“ a „periferie“ jakožto jazykové universále, *Jazykovědné aktuality* 2–3, s. 1–6.
- Daneš, F. (1966): The relation of centre and periphery as a language universal, in: *Travaux linguistique de Prague* 2, Praha: Academia, s. 9–21.
- Dickins, T. (2011): *Attitudes to Lexical Borrowing in the Czech Republic*. Liberec: Bor.
- Duběda, T. a kol. (2014a): Loanwords and Foreign Proper Names in Czech: a Phonologist's View, in: Emonds, J. — Janebová, M. (eds.), *Language Use and Linguistic Structure. Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2013*, Olomouc: Palacký University, s. 313–321.
- Duběda, T. a kol. (2014b): Průzkum výslovnostního úzu u výpůjček a cizích vlastních jmen — metodologické otázky, *Jazykovědné aktuality* 51, s. 125–141.
- Duběda, T. (2016): Empirické mapování výslovnostního úzu u cizích slov, *Slovo a slovesnost* 77, s. 123–142.
- Duběda, T. (2017): Living on the Edge: Integration vs. Modularity in the Phonology of Czech Anglicisms, in: Emonds, J. — Janebová, M. (eds.), *Language Use and Linguistic Structure. Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2016*, Olomouc: Palacký University, s. 365–374.
- Havlík, M. (2016): Sociálně motivované variování výslovnosti cizích slov, *Časopis pro moderní filologii* 98, s. 157–173.
- Jílková, L. (2018): K výslovnosti *th* ve slově *smoothie*, *Naše řeč* 101, s. 112–115.
- Jones, D. a kol. (2011): *Cambridge English Pronouncing Dictionary*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Novočeský lexikální archiv. *Kartotéka lexikálního archivu (1911–1991)*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. [online] Dostupné z [www: <http://bara.ujc.cas.cz/psjc/](http://bara.ujc.cas.cz/psjc/), cit. 2018-05-30>.
- Kučera, J. — Zeman, J. (1998): *Výslovnost a skloňování cizích osobních jmen v češtině: Anglická osobní jména*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- lakero- (2003): *Jazyková vitrína (I)*. [online] [Cit. 2018-05-30]. Dostupné z [www: <http://www.beavers.intek.cz/Data/JAZYK.doc>](http://www.beavers.intek.cz/Data/JAZYK.doc).
- Mathesius, V. (1935): K výslovnosti cizích slov v češtině, *Slovo a slovesnost* 1, s. 96–105.
- Nekula, M. (2005): Anglicismy v češtině, in: Viereck, W. a kol. (eds.), Nekula, M. — Malá, A. (překlad), *Encyklopedický atlas anglického jazyka [dtv — Atlas Englische Sprache]*, Praha: NLN, s. 259–275, s. 284–289.

- Ondráček, S. (2007): *Historie pálkovacích her v regionu východních Krkonoš*. [online] [Cit. 2018-05-30]. Dostupné z [www: <http://www.svobodskyexpres.cz/clanek/historie-palkovacich-her-v-regionu-vychodnich-krkonos>](http://www.svobodskyexpres.cz/clanek/historie-palkovacich-her-v-regionu-vychodnich-krkonos).
- Palková, Z. (1997): *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum.
- Pecušová, A. (1987): Softbal, či softbol? *Naše řeč* 70, s. 271.
- Pravidla českého pravopisu* (1994). Praha: Academia.
- Příruční slovník jazyka českého (1935–1957)*. Praha: Státní nakladatelství / SPN.
- Rejzek, J. (1993): K formální adaptaci anglicismů, *Naše řeč* 76, s. 26–30.
- Rejzek, J. (2015): *Český etymologický slovník*. Praha: Leda.
- Slomek, J. (2014): *Štíchova gramatika*. [online] Dostupné z [www: <http://jaromir-slomek.blog.tyden.cz/clanky/6807/stichova-gramatika.html>](http://jaromir-slomek.blog.tyden.cz/clanky/6807/stichova-gramatika.html).
- Slovník současné češtiny* (2011). Brno: Lingea.
- Slovník spisovného jazyka českého (1960–1971)*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Smejkalová, K. (2012): *Vývoj současné češtiny z hlediska pojmů centra a periferie*. Disertační práce. Praha: FF UK ÚČJTK .
- Süss, V. (2003): *Softball a baseball*. Praha: Grada Publishing.
- Svobodová, D. (1996): Anglické výrazy v českém publicistickém stylu, *Naše řeč* 79, s. 99–102.
- Svobodová, D. (2007): *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta.
- Štěpánová, V. (2016): Kolísání znělosti souhlásek v přejatých slovech v češtině: Výsledky výzkumu výslovnostního úzu, *Naše řeč* 99, s. 169–188.
- Tejnor, A. a kol. (1972): Přejatá slova a veřejné mínění, *Naše řeč* 55, s. 185–202.
- Trnka, B. (1942): Výslovnost anglických vlastních jmen v češtině, *Časopis pro moderní filologii* 28, s. 175–181.
- Uličný, O. (2006): Otázky kodifikační normy slovanských spisovných jazyků v postkomunistickém období, in: *Jazyk — jazykověda — komunikace. Slavica Pragensia XXXVIII*, Praha: Karolinum, s. 47–51.
- Uličný, O. (2013): K příznakovým grafickým a výslovnostním rysům současné češtiny, in: Uličný, O. — Prošek, M. (eds.), *K české fonetice a pravopisu. Studie k moderní mluvnici češtiny 5*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 144–157.
- Uličný, O. (2018): Funkce adjektiva akademický v názvech publikací ÚJČ AV ČR: K Akademické gramatice spisovné češtiny Františka Štíchy a kol., *Jazykovědné aktuality* 55, č. 1–2, s. 46–56.
- Romportl, M. a kol. (eds.) (1978): *Výslovnost spisovné češtiny. Výslovnost slov přejatých. Výslovnostní slovník*. Romportl, M. a kol. (eds.). Praha: Academia.